

עלון לב המועדים

עלון מיוחד בענין "בית הכנסת" לרגל חנוכה בית מדרש'ינו

טעם אחר: על ידי ראית האור תתיישב דעתו יותר ויכול לכוון כראוי (רבינו יונה).

מנין החלונות: "טוב שיהיו י"ב חלונות" (שו"ע צ ד).

הטעם: כנגד י"ב שבטי ישראל (מעמי המנהגים קסג).

טעם אחר: י"ב חלונות כנגד י"ב שערים שיש בשמים שמקבלים דרך שם תפילות ישראל (יעב"ז).

גובה בית הכנסת

אין בונים בית כנסת אלא בגבהה של עיר, ומנין שנאמר (משלי א כא) "בראש הומיות תקרא", ופירושו "תקרא" מלשון תפילה ומגביהין עד שיהיה גבוה מכל בתי העיר שמשתמשים בהם, ומנין שנאמר (עזרא ט ט) "לרומם בית אלהינו" ופירושו גם לשון רוממות גובה (תוספתא מגילה פ"ג ה"ד, שו"ע קן ב, משנ"ב שם ס"ק ד).

ביאור אחר: לומדים מפסוק זה כשם שבית המקדש נבנה בגובה כך נצטוונו להגביה את בית הכנסת יותר משאר בתי העיר (כד הקמח ערך בית הכנסת).

הטעם שבית הכנסת צריך להיות גבוה

כדי שלא יהיה זילותא לבית הכנסת שישתמשו בביתם במקומות יותר גבוהים מבית הכנסת (לבוש קג ב).

טעם אחר: כדי שיהיה ידוע וניכר לכל וינהירו אליו (ספר הבתים חלק שערי בית המקדש שער השמיני מהדורת הרה"צ ר' משה הרשלר זצ"ל).

טעם אחר: לפי שהסיבה שצריך להיות גבוה הוא משום יופי והדר ולכן בזמנינו שאין היופי נמדד כל כך בגובה הבניין אלא בעיקר בחזותו החיצונית המהודרת במיני יופי וכן ואם בולט יותר מכל בתי התושבים יוצאים בזה ידי חובה (אורח נאמן קנא).

והטעם שיש מקילים בזה: כיון שיש הרבה בתי עובדי גילולים שנבזוים מבית הכנסת אם כן בלאו הכי אין היכרא לבית הכנסת (משנ"ב שם ס"ק ה).

הטעם שבזמנינו אין נהגו להקפיד אף בעיר שכולם יהודים: לפי שסומכים על כך שישנם יהודים שמגיבים את בתיהם יותר מבית הכנסת (הגרשו"א ה" תפילה פ"ט ד"ה ו אחר שכתב וצ"ע על מה סמכו להקל).

"כל מקום שיש בו עשרה מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפילה בכל עת תפלה ומקום זה נקרא בית הכנסת" (רמב"ם הלכות תפלה פרק יא).

בית מקדש מועט

בתי כנסיות [ובתי מדרשות] נקראות "מקדש מועט", והוא על פי דברי הנביא יחזקאל (יא טז) על הפסוק "ואהי להם למקדש מעט" והכוונה היתה לבתי כנסיות ובתי מדרשות שהם בתי מקדש בזעיר אנפין (עיין מגילה כט, א).

בניית בית הכנסת דאורייתא או דרבנן

בזוהר (פרשת נשא ח"ג דף קפו) משמע שזוהי מצוות עשה מן התורה ונכלל במצוות בנין בית המקדש (שמות כה ח) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" דכל בי כנישתא מקדש איקרו, **ויש אומרים:** דאינו אלא מדרבנן (עיין רמב"ם תפילה י"א י"א דכתב שצריך להכין בית כנסת, ותוס' בב"ב י"ב, א ד"ה כנון).

ברכת הטוב והמטיב בבניית בית הכנסת

יש אומרים: שהש"צ מברך "הטוב והמטיב" על בית הכנסת שבנו או שקנו (באר היטב רכנ ג).

[יש אומרים: שיש לברך "שהחיינו" ויש חולקים בדבר (שערי תשובה שם ט שכך נהגו בק"ק אמשטרדם), **עצה לצאת ידי כל השיטות** לקחת פרי חדש ולהניחה לפני המברך או שילבש המברך מלבוש חדש ויהא דעתו גם על המלבוש או הפרי והקהל יתכוונו לצאת בברכתו (וכ"כ כה"ח רכנ טו)].

להלכה: יש אומרים שאין לברך, **והטעם:** כיון שנחלקו הפוסקים אם לברך או לא וקי"ל ספק ברכות להקל אין לברך כלל (שו"ת יד הלוי לו).

למעשה: המשנ"ב (רכנ ס"ק יא) כתב שיש לברך.

חלונות בית הכנסת

מקור הדין: "ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אל יתפלל אדם אלא בבית שיש שם חלונות שנאמר (דניאל ו יא) "וכוין פתחין לה בעילתא נגד ירושלם" (ברכות לד, ב).

הטעם: לפי שגורמין לו שיכון ליבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע (רש"י שם).

טעם אחר: שאין צריך שכל בתי הכנסת שבעיר יהיו יותר גבוהים ומספיק שבית כנסת אחד יהיה יותר גבוה (שפת אמת שבת יא, א, חזו"א הובא בחשוקי חמד שבת שם).

טעם אחר: לפי שסמוכים על שיטת המאירי (שבת שם הובא במחזיק ברכה ס"ק ב) שכתב שכל האיסור הוא באופן שהחלל הפנימי של הבתים גבוה יותר מחל בית הכנסת וכדרך השרים וכל שהחלל בית הכנסת גבוה יותר מכל הבתים האחרים בעיר אף שגגות הבתים גבוהים יותר אין בזה איסור (הגריש"א הערות על מסכת שבת יא, א).

ליפות את בנין בית הכנסת

יש אומרים: כיון שדין הגבהה בית הכנסת נלמד מדין בית המקדש כמו כן יש ללמוד מכאן שיש ליפות את הבניין בית המקדש עד קצה גבול היכולת דהיינו לחפות את הכתלים לפתח ולנאות את התקרות והדלתות ולרצף את הקרקע בשיש או אבני רצפה עד שאילו היה אפשר לחפות את הכתלים בזהב ובכסף כעין מה שהיה בבית הקדש (ספק המספיק לעובדי ה' פרק כה עיין רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"א הי"א).

בימה

נוהגים שמעמידים את הבימה באמצע בית הכנסת (רמ"א קן ה)

הטעם: כדי שישמעו כל מתפללי בית הכנסת קריאת התורה (מור קן רמ"א שם ה).

טעם אחר: לפי שהבימה שאנו קוראים עלי פרשת הקרבנות דומה למזבח, ומזבח הקטורת שהיה בהיכל עמד באמצע, בין המנורה לשולחן (שו"ת חת"ס ח"א או"ח כח, מנהגי בית יעקב כז).

טעם אחר: קריאת התורה היא מעין קבלת תורה ובשעת קבלת התורה במדבר עמדו בני ישראל מסביב להר סיני וההר באמצע (שו"ת יהודה יעלה ח"א או"ח סימן ג).

הטעם שיש הנוהגים להגביה את הבימה

לפי שבשעה שהס"ת מונח על הבימה אסור לישב וע"כ עושים בימה והוא גבוה כמו רשות אחרת ואז מותר לישב כל אחד על מקומו (מטעמים החדש בית כנסת יד).

סדר הישיבה

הזקנים יושבים פניהם כלפי העם ושאר כל העם יושבים שורות שורות פניהם כלפי הקדש לפני הזקנים (רמ"א קנ ה).

והטעם: כדי שיתביישו העם מהם וישבו באימה וביראה.

מקום הרב

יש הנוהגים שמקום הרב בבית הכנסת מצפון לארון הקדש כאשר הארון

בצד מזרח (פמ"ג מ"ז צד ג)

והטעם: על פי הגמרא (ב"ב כה, ב) "הרוצה שיחכים ידרים" לכן מקום הרב מצפון לארון הקדש שאם יהיה מדרום לארון ויתפלל נמוי לדרום "נראה כהופך עורף לארון הקדש" (פמ"ג שם).

ארון הקודש

נהגו לקשט את ארון הקודש בציורים שונים הצורה השכיחה זה **אריות** (אוצר החיים עה"ת פרשת יתרו כ מצווה לט כתב להתיר דבר זה)

הטעם: לפי שאריות הם אחד מדי החיות שחצובים מעל הכסא כבוד בשמים ממעל (שו"ת צבי תפארת מבעל דרכ"ה סו"ו לו).

עשרת הדברות על ארון הקדוש

יש שנהגו לכתוב את עשרת הדברות מעל ארון הקדש, והטעם: שבכך מתכוונים בזה להורות שכל הכתוב בס"ת הוי כמו עשרת הדברות וכל התורה ניתנה בסיני (ספר אורח נאמן א)

פרוכת ארון הקודש

המקור להנחת פרוכת על ארון הקדש, זכר לפרוכת שהיתה תלויה בין הקדוש לקודש הקודשים, **ועוד** דכתיב "ופרשו עליו בנד תכלת מלמעלה" (סידור יסודי ישורון מערכת ס"ת הפרוכת).

בניית בית כנסת על ידי גוים

בשו"ת מעשה אברהם (סימן עז) מסתפק האם אפשר לבנות בית כנסת על ידי גוים.

יש אומרים: שאין לבנות על ידי גוים (ברכי יוסף סימן קן), **והראייה** מדברי המהרי"ק (שו"ת שורש קסא) שראוי לדמות בית הכנסת למשכן בכל מה שאפשר ולכן אין לבנות על ידי גוי (מעשה אברהם שם, ספר נחמד למראה ח"א מס' פאה פ"ח מ"ב שו"ת בית דוד ס"ד).

ויש אומרים: שאפשר אף על ידי גוי, **והטעם:** כיון שמצות בית הכנסת אינה מוטלת על העושה אלא שיש חיוב שיבנה בית הכנסת ואין נפק"מ אם הוא עצמו בונה או אחרים בשליחותו ואפילו עכו"ם דמ"מ נחשב כאילו הוא עשה בעצמו (אבני נזר או"ח לה).

במעלת המקפדים בכך: מובא בשם הגר"א (בהקדמתו לתיקוני הזוהר) שאם יבנו בית הכנסת וכל מעשה הבניין יהיה לשם קדושת בית הכנסת עד כי גם הפטישים שבהם קבעו את המסמרים יעשו לשמה מובטח שכל המתפלל בבית הכנסת הזה שלא יחשוב מחשבה זרה בשעת התפילה. **ראייה לדבר** במעשה של ר' חייא (כתובת קג) שהיה זורע פשתן וצד צבאים לצורך הקלף שיכתבו עליו את התורה אף שהיה יכול לקנות קלף מוכן ולכתוב עליו ס"ת אלא שרצה שמעיקרו ושורשו של דבר יהיה הכל לשם שמים ובקודשה ולא יהיה מעורבב בו שום צד של פניה כל על ידי זה תהיה השפעתו על הלומדים יותר גדולה.

בניית בתי כנסת מצילה מן המגיפה

כיון שבית הכנסת נקרא מקדש מועט ומצאנו בבניין בית המקדש שכתב הרמב"ן (פרשת קורח) דבעוון שלא בנו בית המקדש ונתאחר הזמן לבנותו הוא סיבה לבוא המגיפה, כן יש ח"ו עונש מגיפה כשאין תובעים בנין בתי כנסיות שהם במקום בית המקדש ספר החיים להגר"ח פאלג'י סימן מה שהעיד שכך היה בעירו שהפסיק המגפה כשנבנו בתי הכנסת בעירו איזמיר)